

UDK:336.747+336.717.12:368.11

Prof. dr Šime Ivanjko,

profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Mariboru

BLANKO MJENICA U POSLOVIMA OSIGURANJA

Poslovanje sa blanko mjenicom zahtijeva poznavanje mjeničnog prava jer u protivnom mjenica može štetiti i samom njenom imaocu – ako ne postupa u skladu sa zakonom. U poslovnoj praksi treba izbjegavati primjenu blanko mjenice, a ako se takva i izdaje, potrebno je da trasant odnosno izdavalac upiše klauzulu „ne po odredbi“, jer se time sprečava mogućnost njene zloupotrebe. Bitno je da se osiguravač i osiguranik kao stranke kod ugovora na osnovu kojeg se izdaje mjenica jasno dogovore o njenom sadržaju, te da se pri ispunjenju mjenice u cjelosti primjenjuju ne samo odredbe zakona već i standardi poslovne mjenične prakse.

Ključne riječi: mjenica, osiguranje, blanko mjenica, dospelost, mjenični obrazac

Uvod

Za vrijeme krize, u oblasti osiguranja često susrećemo mjenicu kao sredstvo osiguranja i plaćanja osiguravajuće premije. Nije isključeno da bi u pojedinim slučajevima i osiguravač izdao mjenicu za osiguranje svojih obaveza od

osiguranika odnosno oštećenika. Poslovanje s mjenicom finansijska je djelatnost kojom se bave osiguravači, osobito pri transakcijama u kreditnim i drugim finansijskim poslovima.

Mjenica je vrijednosni papir koji izaziva pažnju nosilaca privrednih i drugih aktivnosti, a posebno u finansijskim transakcijama, kao sredstvo plaćanja i kao sredstvo osiguranja plaćanja. Mjenica je vrlo jednostavno sredstvo koje cirkuliše iz jednog mjesta u drugo, iz jedne države u drugu, mijenjajući vlasnika i izvršavajući jednu od pomenutih uloga. Pojavljuje se u poslovnoj praksi više od 700 godina. Njen pravni i privredni značaj je velik, s obzirom na to da omogućava brzo i efikasno obavljanje finansijskih transakcija i da osigurava relativno brzu naplatu ako pravosudni sistem radi u skladu s načelima mjeničnog poslovanja.

Ogroman privredni značaj mjenice stvorio je potrebu za pravnim regulisanjem ove materije na nacionalnom i međunarodnom planu. Mjenične zakone u pojedinim državama susrećemo već u 19. stoljeću.¹

Na nacionalnom području, poslije Drugog svjetskog rata, 1946. godine, u bivšoj FNRJ donesen je Zakon o mjenici,² koji je izrađen na bazi Ženevskih konvencija o mjenici, koje su donesene na međunarodnoj konferenciji u Ženevi 1930. godine.³

Nakon raspada SFRJ, novonastale države donijele su nove zakone o mjenici.⁴ To jedino ne važi za Sloveniju, gdje je na snazi ostao Zakon o mjenici

1 Ovdje treba pomenuti npr. Zakonik trgovački za Knjaževstvo Srbije iz 1860. godine, koji u članovima 76. do 170. uređuje mjenicu. U postupku unifikacije mjeničnog zakonodavstva treba upozoriti na aktivnosti Udruženja za unifikaciju mjeničnog prava osnovanog 1852. godine, Udruženja za međunarodno pravo i Instituta za izjednačenje privatnog prava sa sjedištem u Rimu. Prvi praktični koraci u unifikaciji učinjeni su na međunarodnoj konferenciji u Hagu 1910. i 1912. godine donošenjem Haškog mjeničnog regelmana. Proces unifikacije bio je zaustavljen u toku Prvog svjetskog rata. Poseban značaj za unifikaciju mjeničnog prava imaju Ženevske konvencije o mjenici donesene u Ženevi 1930. godine, koje je potpisala i Kraljevina Jugoslavija.

2 *Službeni list FNRJ*, broj 104/1946.

3 Ženevske konvencije sadrže tri međunarodne konvencije: Konvenciju o jednoobraznom mjeničnom zakonu, Konvenciju o sukobu zakona u materiji mjenice i Konvenciju o taksama u oblasti mjenice. *Službene novine Kraljevine Jugoslavije* br. 24-IV 31. 1. 1935, vidi detaljnije, Šime Ivanjko, *Zakon do imenici as komentarjem*, GV, Ljubljana 2001, str. 29, Milan Škerl, *Menično pravo*, Ljubljana 1922, strana 77.

4 U Srbiji se primjenjuje zakon o mjenici bivše SFRJ sa dopunama i izmjenama, (*Sl. list FNRJ* br. 104/46, *Sl. list SFRJ* br. 16/65, 54/70 i 57/89 i *Sl. list SRJ* br. 46/96). Republika BiH donijela je Zakon o mjenici 1992, koji je, međutim, prestao da važi donošenjem novog zakona o mjenici (ZM) u 2000. godini za teritoriju Federacije, (*Službeni list R BiH* broj 2/92, *Službene novine Federacije BiH* broj 32/2000). U Republici Srpskoj donesen je takođe Zakon o mjenici u 2001, koji sadržajno ne odstupa od Zakona o mjenici koji se primjenjuje u Federaciji BiH. U Hrvatskoj je donesen Zakon o

(ZM) iz 1946. godine.⁵

Kako se ZM takođe temelji na Ženevskim konvencijama o mjenici, poslovanje sa mjenicom u osnovi se ne razlikuje od poslovanja sa mjenicom u državama bivše SFRJ, pa i u ostalim državama koje su potpisale Ženevske konvencije.⁶

U ovom prilogu ukazali smo na neka aktuelna pitanja blanko mjenice (BM) koja se primjenjuje u praksi, uz jasno upozorenje da se ona može zloupotrijebiti kako na štetu dužnika tako i na štetu povjerioca.

Zakon o mjenici iz 1946. godine, koji je donijela Federativna Demokratska Republika Jugoslavija na osnovu Ženevskih konvencija o mjenicama iz 1930. godine, primjenjuje se s vrlo malim redakcijskim izmjenama i dopunama u svim državama bivše Jugoslavije. Pomenuti zakon posredno sadrži nekoliko odredaba o blanko mjenici iako se upravo ta mjenica u praksi pojavljuje u mnogim pravnim poslovima na tržištu. Normativno uređenje blanko mjenice vrlo je oskudno.

Iako su Ženevske konvencije pokušale da unificiraju mjenično pravo u svim aspektima, ipak im to nije uspjelo kod blanko mjenice. Takođe, Uncitralova konvencija, koja se odnosi na međunarodnu mjenicu, nije dala odgovore na sva pitanja poslovanja sa blanko mjenicom.⁷

Pojam blanko mjenice

U pravnoj teoriji i praksi javljaju se pokušaji definisanja blanko mjenice iako takve definicije ne postoje u samom zakonskom propisu. Govorimo o blanko mjenici, ali to nije ispravno jer blanko mjenica nije mjenica, već papir koji će tek postati mjenica ako se ispuni u skladu sa zakonom. Ovdje ćemo pokušati da iniciramo neka pitanja i damo odgovore u vezi sa problemima koji nastaju u

mjenici, prečišćeni tekst, (*Narodne novine* broj 74/94, 92/10). U Srbiji i Crnoj Gori donesen je Zakon o mjenici (*Službeni list RCG* broj 045/05).

5 Republika Slovenija nije donijela novi zakon o mjenici te se, na osnovu Ustavnog zakona o ostvarivanju temeljne ustavne povelje o samostalnosti i nezavisnosti Republike Slovenije, primjenjuje Zakon o mjenici iz 1946 (*Službeni list FNRJ* br. 104/1946).

6 Pregled primjene mjenice u državama EU može se naći u Uwe Jahn, *Bills of exchange – a guide to Legislation in European Countries*, Center marketing, Ljubljana 1995.

7 Uncitralova konvencija donesena je kao model mjenice i još nije stupila na snagu jer je još nije ratifikovalo deset prvih država. Vidi detaljnije, Šime Ivanjko, „Mednarodna (Uncitralova mjenica)”, *Podjetje i delo* br. 3/1993, strana 218 i 219.

poslovanju sa BM. Ukratko ćemo prikazati istorijski razvoj blanko mjenice, načela mjeničnog prava i detaljnije posvetiti pažnju ispunjavanju mjenice i ostvarivanju prava iz blanko mjenice, iz koje se pravo može ostvariti tek ako iz nje nastane potpuna mjenica.

ZM izričito nema posebnih odredaba o blanko mjenici. Posredno se na BM primjenjuje stav 2. člana 18. ZM, koji predviđa mogućnost izdavanja mjenice koja u vrijeme izdanja nije bila potpuna. Za blanko mjenicu bitno je da ju je potpisao trasant trasirane mjenice, odnosno izdavalac vlastite mjenice. Blanko mjenica nije mjenica, jer ne sadrži bitne sastojke. BM postaje mjenica tek kada ovlašćena osoba ispuni mjenični sadržaj. To znači da pri izdavanju blanko mjenice izdavalac ili trasant mora ovlastiti imaoca BM da ispuni potrebni sadržaj mjenice i tako blanko mjenicu promijeni u mjenicu kao vrijednosni papir. Blanko mjenica često se upotrebljava u poslovnoj praksi samo stoga što izdavalac ili trasant ne može da je ispuni zbog nepoznavanja određenih podataka, odnosno činjenica, koji se pri potpisivanju unose u mjenicu. Imalac BM, na osnovu ovlašćenja koje je dobio od trasanta odnosno izdavaoca, po pravilu će ispuniti mjenicu u onim dijelovima gdje nije ispunjena, u skladu s dogovorom o izdavanju mjenice.⁸

Blanko mjenica se po pravilu izdaje radi osiguranja potraživanja. Mjenica koja je samo djelimično ispunjena, a imalac nema posebno ovlašćenje da je ispuni, ne smatra se blanko mjenicom, već ništavom mjenicom. BM se može čak i indosirati, iako to nije preporučljivo, jer imalac mjenice po pravilu ne može putem mjeničnog prava indosiranjem prenijeti ovlašćenje za ispunjenje na svog nasljednika, ako to izričito nije dogovoreno sa izdavaocem odnosno trasantom mjenice. Osnovni problem koji se pojavljuje kod blanko mjenice u tome je kako je pravilno ispuniti, uz podatke koji su bili dogovoreni između imaoca mjenice i trasanta odnosno izdavaoca. Trasant ili izdavalac mjenice uvijek ima pravo prigovora da mjenica nije pravilno ispunjena, tačnije da je ispunjena protivno zaključenom sporazumu o njenom izdavanju, i takav će prigovor sud uvažiti ako se podnese neposredno protiv imaoca mjenice koji je istovremeno i povjerilac u osnovnom poslu. Međutim, ako je imalac mjenice indosirao mjenicu na novog indosatara, koji je mjenicu naknadno ispuniio protivno postojećem sporazumu, povreda ovog sporazuma ne može se prigovoriti imaocu mjenice, osim ako je indosatar mjenicu stekao zlonamjerno, ili ako je pri sticanju mjenice

⁸ Eberhard Gaupp-Wagener, Blankowechsel und Blankoaccept im Deutschen Wechselrechte, Berlin SW, J. Guttentag, Verlagsbuchhandlung, 1898, str. 18–19.

postupio s velikom nepažnjom. To znači da kod BM u poslovnoj praksi treba da se spriječi prijenos mjenice na treće lice. To se postiže zabranom prijeno-
sa, upisivanjem klauzule „ne po naredbi“, čime mjenica postaje rekta mjenica. Zbog toga se preporučuje da se BM izdaje samo pod uslovom klauzule „ne po naredbi“, jer se time štiti njen izdavalac odnosno trasant, koji može podnijeti prigovor povodom ispunjenja mjenice protivno ovlaštenju za ispunjenje ako je njen imalac stranka iz osnovnog posla. Međutim, ako je imalac mjenice koju je bilo moguće prenijeti indosirao mjenicu kao BM ili je nepravilno popunio, onda je mjenični dužnik dužan da iznos upisan u samoj mjenici isplati trećem licu, jer u tom slučaju ima ograničene mogućnosti podnošenja prigovora imaocu mjenice kao trećem licu.

Ovaj je prigovor moguće podnijeti i protiv trećeg lica koje je primilo mjenicu od njenog prvobitnog imaoca samo ako je on znao ili je mogao znati da se radi o nepravilno ispunjenoj mjenici, ili ako je imalac prenio mjenicu na treće lice zlonamjerno ili zbog sprječavanja punovažnosti podnošenja prigovora trasanta, odnosno izdavaoca vlastite mjenice.

Istorija blanko mjenice

Mjenica se kao vrijednosni papir pojavljuje u trgovačkom poslovanju veoma rano, u 13. stoljeću, kada je ispunjavala različite potrebe trgovaca na tržištu. Najčešće, mjenica se upotrebljavala kao nadomještenje za novčane transakcije, da bi kasnije služila prije svega osiguranju potraživanja i kreditiranja. Pomenute funkcije mjenice u poslovnom svijetu omogućavao je vrlo lak prijenos mjenice putem indosiranja.⁹

Blanko mjenica u trgovačkom poslovanju posljedica je činjenice da poslovni partneri često ne poznaju sve potrebne podatke pri zaključenju poslovne transakcije budućeg finansijsko-poslovnog odnosa. BM omogućava da se

⁹ U prošlosti, mjenice su se upotrebljavale u prodajama na daljinu, tako što je kupac po pravilu polagao novac u svom mjestu kod određene osobe, koja je izdavala pismo osobi koja je kod njega položila novac, s nalogom trećoj osobi u drugom mjestu da donosiocu tog pisma isplati određenu sumu novca. Ovakav način u prošlosti je omogućio trgovcima da na putovanjima ne nose ogromne svote novca, već jedino pismo koje im je omogućavalo da u mjestu kupovanja podignu novac koji su položili u svom mjestu kod izdavaoca mjenice.

Prema odredbi stava 2, člana 110 Zakona o mjenici, na teritoriji Federacije primjenjuju se obrasci mjenice koje propisuje federalni ministar finansija.

mjenični odnos naknadno pravno konstituiše, i to tako što se njegov sadržaj konkretizuje kasnije tokom razvoja poslovne transakcije.

Pojava blanko mjenice nesumnjivo je posljedica i većeg međusobnog povjerenja poslovnih ljudi u trgovačkim odnosima, kao i veće dinamičnosti poslovanja.

Zakonodavci u prošlosti imali su vrlo različit odnos prema tom pitanju do pojave blanko mjenice. Tako je npr. Francuska vrlo rano donijela propise o mjeničnom pravu, ali je zabranila primjenu BM.

U Njemačkoj se prvi obrisi uređenja blanko mjenice pojavljuju nakon donošenja jedinstvenog mjeničnog reda – Allgemeine Deutsche Wechselordnung (ADWO). U vrijeme donošenja tog akta blanko mjenicā u praksi nije bilo. Tu činjenicu Gaupp-Wagener objašnjava time da u to vrijeme zakonodavac nije imao potrebe da uređuje to pitanje. Nakon donošenja ADWO, mjenični blanketi postali su sastavni dio mjeničnog saobraćaja, pa je sudska praksa na osnovu 7. člana ADWO počela priznavati blanko akcept.

Interesantna je pojava blanko mjenice i odnos zakonodavca prema tom instrumentu u Austro-Ugarskoj, čije pravosuđe, pod uticajem njemačkog prava, nije priznavalo blanko mjenice. Sa odredbom ministarstva pravosuđa od 6. oktobra 1853. godine blanko akcept priznat je kao valjan. Ova promjena austrijskog zakonodavstva uticala je i na njemačko pravosuđe, koje je počelo priznavati blanko akcept kao dozvoljen, što je kasnije potvrdila i Nirnberška komisija, koja se pozivala na austrijsku uredbu.

Načela mjeničnog prava pri upotrebi blanko mjenice

Mjenično poslovanje zasnovano je na mjeničnim načelima, koja se kod blanko mjenice po pravilu ne primjenjuju. To su sljedeća načela:

1. pismenost (formalnost)
2. inkorporacija
3. strogost fiksne mjenične obaveze
4. solidarnost
5. neposrednost
6. samostalnost.

Načelo pismenosti znači da je mjenica strogo formalna pismena isprava koja ima sadržaj određen zakonom. To načelo daje sigurnost prilikom cirkula-

cije mjenice kao vrijednosnog papira. Kod blanko mjenice pismenost je samo djelimična jer BM sadrži tek neke od bitnih dijelova u pismenom obliku: minimum je potpis izdavaoca kod vlastite mjenice, ili trasanta odnosno akceptanta kod trasirane mjenice. Po pravilu, tu će biti upisana i riječ „mjenica” iako čak ni to nije nužno.

Načelo inkorporacije sastoji se u tome što su prava iz mjenice vezana za posjedovanje mjenične isprave (papira). Prava iz mjenice ne mogu nastati niti se ostvarivati bez mjenice kao vrijednosnog papira, osim u izuzetnim slučajevima, kada je mjenica uništena pa se može nadomjestiti u sudskom postupku amortizacije. Kod blanko mjenice načelo inkorporacije ostvaruje se tek unošenjem potrebnih bitnih sastojaka u mjenicu.

Načelo mjenične strogosti dolazi do izražaja u materijalnom i procesnom pravnom pogledu. S materijalnom pravnom stanovišta, mjenična obaveza predstavlja tipičnu apstraktnu obavezu. To znači da dužnik po pravilu nema mogućnost da istakne prigovore u odnosu na zakonitog i savjesnog imaooca mjenice. S procesnom pravne tačke gledišta, mjenica omogućava povjeriocu da po brzom sudskom postupku ostvari plaćanje mjenice tako što sud mjeničnog dužnika prisiljava da isplati mjenicu. Ovo je načelo kod BM relativizirano jer sa njenim prenošenjem na treće lice mogućnost poštovanja strogosti mjeničnih prigovora počinje da zavisi od načina prijenosa blanko mjenice i od subjektivnog ponašanja njenog primaoca, jer se protiv trećeg lica može podnijeti prigovor samo zbog nesavjesnog postupanja pri prijenosu BM.

Načelo fiksne mjenične obaveze sastoji se u tome da je mjenični dužnik dužan da isplati iznos zapisan u mjenici. Mjenični dužnik obavezan je da namiri samo obavezu iz mjenice.

Ovo se načelo primjenjuje kod BM poslije unošenja novčanog iznosa u mjenicu, što će ići na štetu dužnika ako povjerilac u blanko mjenicu upiše i iznos koji nije tačan, a koji dužnik mora da plati bez mogućnosti podnošenja uspješnog prigovora zbog pogrešno upisanog iznosa mjenične obaveze.

Načelo solidarnosti znači da su mjenični dužnici po sili zakona solidarno odgovorni za isplatu mjenične sume. Svi potpisnici na mjenici solidarno su odgovorni za ispunjenje mjeničnih obaveza. Kod blanko mjenice ovo se načelo ostvaruje na jednak način kao i kod popunjene mjenice, tako što potpisnici mogu biti oštećeni ako je u BM upisan iznos koji ne odgovara istinitom potraživanju povjerioca. Mjenični dužnici, a naročito avaliste, mogu zapasti u situaciju da plaćaju dugovanja za koja nisu preuzeli jemstva.

Načelo neposrednosti sastoji se u tome što je svaki mjenični dužnik neposredno odgovaran mjeničnom povjeriocu. Kod BM ovo načelo može biti zlo-upotrijebljeno jer je moguće da se naknadnim ispunjenjem mjenice pojedinim potpisnicima promijene uloge u mjeničnim obavezama. Tako je potpis avaliste na blanko mjenici, koji ne sadrži oznaku da je to potpis avaliste, moguće preobraziti u potpis akceptanta, i to upisivanjem njegovog imena u obrazac mjenice kod klauzule „obavijestite trasanta“.

Načelo samostalnosti sastoji se u tome da svaki dužnik stavljanjem svog potpisa na određeno mjesto u mjenici odgovara kao mjenični dužnik samostalno. To važi samo za neke potpisnike BM, tačnije one za koje se po ZM smatra da su dužnici u jednoj od mjeničnih uloga. Tako se, na primjer, potpis avaliste na poledini mjenice, ako nema oznake da se radi o potpisu avaliste, po ZM smatra potpisom indosanta.

Vrste mjenica

Zakon o mjenici uređuje dvije vrste mjenica: trasiranu i vlastitu.¹⁰ Kod mjenice se radi o pravnom odnosu između triju osoba – 1) dužnika iz pravnog posla, npr. kupca iz prodajnog ugovora, 2) povjerioca, prodavca iz istog ugovora i 3) jedne ili više osoba koje se pridružuju dužniku izjavom da će platiti dug dužnika povjeriocu na osnovu mjenice.

Trasirana tj. vučena mjenica nosi naziv po tome što je trasant ispisuje i šalje remitentu, gdje mu poručuje da o tom pismu-mjenici lično obavijesti trasata, koji je spreman pismeno preuzeti obavezu plaćanja mjeničnog duga time što će mjenicu potpisati (akcept). U trasiranoj mjenici moguće je da kao jemci pristupe i druge osobe, koje će jemčiti bilo za trasanta bilo za trasata odnosno akceptanta za slučaj da pomenute osobe ne ispune svoje obaveze iz mjenice.

Vlastita mjenica je mjenica koju izdaje dužnik kao izdavalac, a ne kao trasant, i kojom se sâm obavezuje da povjeriocu plati dug u skladu s propisima o mjenici. Pri izdavanju vlastite mjenice izdavalac se dodatno obavezuje na namirivanje duga iz osnovnog ugovora. S obzirom na to da je izdavalac dužan da

¹⁰ U bivšoj SFRJ bila je određeno vrijeme vrlo aktualna trasirana vlastita mjenica koja je sa avalom banka bila uspješno sredstvo osiguranja plaćanja. Vidi Šime Ivanjko, „Trasirana vlastita mjenica“, *Privreda i pravo*, Zagreb, br. 3/1976, isti autor, „Inovacije z menico“, *Pravna praksa*, Ljubljana br. 20/1988.

ispuni svoju obavezu na osnovu samog ugovora kao kupac, prihvatanjem vlastite mjenice povjerilac nije dobio posebno osiguranje budući da može tražiti naplatu bilo na osnovu ugovora bilo na osnovu same mjenice.

Uz izdavaoca vlastite mjenice obavezu kao jemci mogu preuzeti i druge osobe, slično kao kod trasirane mjenice. Zakon o mjenici u prvom dijelu uređuje trasiranu, a u drugom dijelu vlastitu mjenicu.

Za vlastitu mjenicu se po pravilu primjenjuju odredbe zakona koje se odnose na trasiranu mjenicu. U našoj poslovnoj praksi uglavnom se koriste vlastite mjenice iako se njima ne ostvaruju ciljevi koji se mogu ostvariti trasiranom mjenicom. Stoga za praksu treba preporučiti primjenu trasiranih mjenica, što znači da je potrebno da dužnik u pravni odnos uključi treće lice, koje će svojim potpisom jemčiti plaćanje mjenične sume mjeničnom povjeriocu. Time se dobija i bonitet jer je mjenica bonitetna onoliko koliko potpisā ima.

Blanko mjenica može se u nekim slučajevima popuniti kao trasirana ili vlastita mjenica u zavisnosti od toga gdje je potpisana. Ako je BM potpisana bilo gdje osim na mjestu gdje se potpisuje trasant ili izdavalac, takva se blanko mjenica može ispuniti kao trasirana mjenica, i to upisivanjem imena potpisnika na BM kao trasata, čime on postaje potpisnik akceptant ili avalista. Potpis avaliste može se dopuniti da jemči za trasanta ili akceptanta.

Dogovor (sporazum) o izdavanju blanko mjenice

Kao što smo već napomenuli, mjenica se može izdavati i upotrebljavati u različite svrhe. U poslovnoj praksi blanko mjenica najčešće se upotrebljava kao sredstvo osiguranja potraživanja povjerioca. Međutim, povjerilac može upotrijebiti BM koja nije dospjela, a potpisao ju je dužnik, avalista ili indosant, sa obavezom da izvrši plaćanje povjeriocu indosiranjem blanko mjenice na povjerioca (mjenica kao sredstvo plaćanja). Kao kreditno sredstvo, blanko mjenica najčešće se upotrebljava kao isprava koja omogućava da povjerilac kreditira dužnika, bilo da mu odlaže obavezu plaćanja mjeničnog duga, bilo da mu omogućava da nedospjelu mjenicu, ispunjenu ili neispunjenu, proda za gotov novac (eskontiranje mjenice).

Za nastanak mjenične obaveze to jest pravnog odnosa od bitnog je značaja da dužnik i povjerilac utvrde obavezu dužnika da izda mjenicu sa sadržajem koji će biti u skladu sa međusobno dogovorenim obavezama. Kod blanko mjenice dužnik se obavezuje da će na povjerioca prenijeti uputstva o sadržaju koji

će unijeti u mjenicu da bi je priznao kao svoju radnju. Pomenuti dogovor može biti sklopljen usmenim putem, a u poslovnoj praksi preporučuje se da se obaveza dužnika da izda blanko mjenicu utvrdi kao poseban dio u samom ugovoru, npr. u prodajnom ugovoru, kojim se dužniku odlaže plaćanje. Sadržaj ovog dogovora mora se odnositi na određivanje vrste mjenice i njenog sadržaja, koji će u mjenicu umjesto trasanta odnosno izdavaoca upisati sam povjerilac. Dakle, radi se o visokom stepenu povjerenja, koje mora postojati između dužnika i povjerioca. Prije svega treba utvrditi sljedeće: 1) kada će se blanko mjenica izdati, 2) na koji iznos, 3) kada mjenica dopijeva na plaćanje 4), ko će je i 5) u kojoj funkciji potpisati. Kod BM u pomenutom dogovoru ili sporazumu treba utvrditi koje klauzule povjerilac može odnosno mora upisati u mjenicu. U poslovnoj praksi naročito se preporučuje da sâm dužnik, upravo prilikom izdavanju blanko mjenice, upiše klauzulu „ne po odredbi“, jer time sprječava povjerioca da prenese blanko mjenicu na treće lice i omogućava dužniku da se brani protiv mogućih pogrešno upisanih podataka u mjenicu.

U poslovnoj praksi sadržaj mjenice najčešće se ne dogovara između dužnika i povjerioca iz ugovornog odnosa, već dužnik izdaje blanko mjenicu sa ovlašćenjem povjeriocu da je ispuni u slučaju da nije ispunjena obaveza dužnika iz osnovnog ugovora. Ovakav način poslovanja vrlo je sporan i poslovno rizičan kako za izdavaoca mjenice tako i za povjerioca.

Izdavanje i oblik blanko trasirane mjenice

Mjenica se po pravilu izdaje na mjeničnim obrascima (blanketima), koje izdaju nadležni organi pojedinih država.¹¹ Međutim, mjenica je pravovaljano izdata i kada nije izdata na službenom obrascu mjenice. Mjenica je „pismo“ koje dužnik šalje povjeriocu kao poseban vid dodatne obaveze iz osnovnog ugovora, pri čemu se dužnik dogovara sa povjeriocem kakvo će mu „pismo“ i kada poslati. Da bi pomenuto „pismo“ imalo prirodu mjenice, potrebno je da sadrži bitne stavke, kao što su sledeće:

¹¹ U Srbiji su tekst i oblik jedinstvenog mjeničnog blanketa propisani Odlukom o meničnom blanketu (*Službeni list SRJ*, br. 29/94, i *Službeni glasnik RS*, br. 39/04), kao i Odlukom o puštanju u prodaju, prodajnoj ceni i povlačenju iz prodaje jedinstvenih meničnih blanketa (*Službeni glasnik RS*, br. 53/04). Obrazac koji se danas u praksi upotrebljava stvaran je dugogodišnjom praksom tako što se u njemu nalaze ključne riječi, odnosno klauzule, koje se dopunjuju sa sadržajem zakona.

- riječ „mjenica“, koja mora biti napisana u tekstu mjenice, i to na jeziku na kojem je sastavljena mjenica; kod blanko mjenice oznaka „mjenica“ po pravilu je napisana na mjeničnom obrascu
- bezuslovni nalog da se plati određeni iznos novca; kod blanko mjenice to je upisano na obrascu
- označenje dospelosti, određeni dan kada je potrebno platiti mjenični iznos; kod blanko mjenice povjerilac treba da upiše datum dospelosti mjenice, koji je identičan s dospelošću potraživanja povjerioca iz osnovnog ugovora, a posebno jasno povjeriocu u ovlaštenju za ispunjenje mjenice treba odrediti koja se dospelost upisuje u mjenicu; ako se datum dospelosti ne upiše, smatra se da je mjenica izdata kao vista mjenica, što znači da je treba podnijeti na plaćanje u roku od jedne godine od dana izdavanja
- mjesto gdje plaćanje treba obaviti; ako se u blanko mjenicu ne upiše mjesto plaćanja, smatra se da je posrijedi mjesto prebivališta akceptanta kod akceptirane mjenice ili mjesto prebivališta izdavaoca kod vlastite mjenice
- ime onoga kome se plaća (remitent); kod blanko mjenice moguće je upisati ime trasanta ako je BM potpisao dužnik na bilo kojem mjestu na prednjoj strani mjeničnog obrasca (mjenica na vlastiti poziv)
- ime osobe koja se obavezala da plati mjenicu (trasat); kod BM je ta osoba potpisana pri izdavanju mjenice, s tim da je potpisnika na blanko mjenici, ako nije potpisan na mjestu gdje se potpisuje trasant ili izdavalac, kasnije moguće postaviti u ulogu akceptanta upisivanjem njegovog imena kao trasata
- potpis osobe (trasanta) koja je izdala mjenicu; kod BM takav potpis nije potreban jer ga može nadoknaditi potpis povjerioca
- datum i mjesto izdavanja mjenice; kod blanko mjenice upisuje se datum zaključenja osnovnog posla ako nije drukčije dogovoreno; taj podatak je vrlo važan ako je dogovoreno da se dospelost upisuje „po viđenju“, jer dan izdavanja mjenice tada ne smije biti stariji od jedne godine.

Uz pomenute stavke, mjenica može sadržati i dodatne nebitne dijelove, kao što je upisivanje pojedinih klauzula, uputstava i informacija, o kojima će kasnije biti više riječi.

Izdavanje i ispunjenje odnosno zapisivanje zapisa na mjenici posebna je mjenična radnja, pri čemu su određene radnje obavezne, a druge fakultativne.

Zapisivanjem bitnih stavki u mjenici kao mjenični odnos unosi se dogovoreni odnos između trasanta, remitenta i trasata, koji proizlazi iz dogovora o izdavanju mjenice.

Ako mjenica ne sadrži sve pomenute stavke, koje se po zakonu smatraju bitnim, mjenica nije vrijednosni papir i kao takav praktično nema nikakvog značaja u poslovnom svijetu.

Izuzetno ipak mjenica važi – ako u njoj nije označena dospelost, jer se, prema zakonu, smatra da je to mjenica po viđenju. Za trasiranu mjenicu na kojoj nije označeno mjesto izdavanja smatra se da je izdata u mjestu koje je navedeno pored trasantovog potpisa. Ako kod trasantovog potpisa ne bi bilo navedeno mjesto izdavanja, mjenica ne bi važila kao trasirana mjenica. Ako u njoj nije određeno mjesto plaćanja, smatra se da je mjesto plaćanja mjesto trasantovog prebivališta.

Obligacioni odnosi između dužnika i povjerioca, te osobe koja je pristala da plaća umjesto dužnika mogu se u mjenici promijeniti tako da u ulozi trasanta može nastupiti i remitent, odnosno povjerilac iz dužničko-povjerilačkog odnosa. Dužnik iz osnovnog odnosa može odrediti sebe kao trasata i slično. To znači da obavezni odnosi između dužnika, povjerioca i osobe koja je voljna da plati dužnikov dug mogu u mjenici zauzeti različite uloge, što proizlazi iz načina na koji se mjenica izdaje. Ako je trasant i povjerilac ista osoba, govorimo o mjenici na vlastiti poziv. Ako su trasant i trasat iste osobe, govorimo o trasiranoj vlastitoj mjenici. U poslovnoj praksi može se izdati i mjenica za račun trećeg lica. To je komisijska mjenica, kada trasant izdaje mjenicu u svoje ime, ali za račun nekog svog komitenta.

Ako je u trasiranoj mjenici određeno da će trasat platiti mjenicu preko trećeg lica kao pomoćnika u drugom mjestu, govorimo o domiciliranoj trasiranoj mjenici. Za ovu je mjenicu bitno da će mjeničnu sumu isplatiti neka treća osoba, a ne trasat, bilo u mjestu u kome trasat prebiva, bilo u kom drugom mjestu. Osoba koja je punomoćnik trasata pri isplati mjenične svote naziva se domicilijatom. Domicilijata po pravilu određuje trasant pri izdavanju mjenice sa upisom njegovog imena u posebnu rubriku na mjeničnom obrascu („plaćanje kod” i slično). Kako domicilijat ne potpisuje mjenicu, ni on nije mjenični dužnik. On će mjenicu isplatiti jedino ako mu trasat osigura sredstva plaćanja.

Ispunjavanje mjeničnog blanketa

U poslovnoj praksi primjenjuju se mjenični obrasci, to jest blanketi koji se ispunjavaju u skladu s dogovorom između dužnika ili povjerioca o izdavanju mjenice i u skladu sa odredbama zakona o mjenici.

a) Mjesto i vrijeme izdavanja mjenice

U mjeničnom obrascu (blanket) po pravilu se sa gornje lijeve strane upisuje mjesto i datum izdavanja mjenice. Mjenica je punovažna ako je upisano mjesto njenog izdavanja bez obzira na to da li je posrijedi stvarno mjesto njenog izdavanja. Za mjesto se mora navesti njegov službeni naziv.

Datum izdavanja mjenice po pravilu se upisuje tako da se mjeseci upisuju slovima, i to nazivima u jeziku na kojem su napisane ostale mjenične stavke. Datum, dan i godina upisuju se brojevima. Mjenica je punovažna ako se i ovi podaci ispisuju slovima.

b) Jezik mjenice

Pri ispunjavanju mjeničnog blanketa treba paziti na upisivanje ostalog sadržaja u blanket. Jezik na kojem je napisan obrazac obavezan je i za upisivanje ostalih stavki u mjenicu. Jezik se određuje prema riječima obrasca „platite za ovu..... mjenicu“. Ako je obrazac napisan na jednom jeziku, nije dozvoljeno upisivati njegove ostale stavke i dijelove na drugim jezicima.

c) Upisivanje nominalne mjenične vrijednosti

Za mjenicu je bitno da se dužnik sâm kod vlastite mjenice ili kao trasat kod trasirane mjenice obavezuje da će platiti određenu svotu novca povjeriocu u određeno vrijeme. Dug mora biti zapisan u novčanoj vrijednosti na mjenici. Nju je moguće izdati sa bilo kojom valutom, s tim da će u trenutku plaćanja dužnik po pravilu morati da plaća iznos u valuti koji je označen u samoj mjenici – ako to nije suprotno kogentnim deviznim propisima države u kojoj se vrši plaćanje.

U poslovnoj praksi postavlja se pitanje koji iznos upisati u samu mjenicu. Zakon o mjenici ne određuje stavke odnosno postupak kako se određuje njena nominalna vrijednost. Kakva je njena vrijednost, zavisi od dogovora o njenom izdavanju i od dugovanja na osnovu temeljnog posla. Kao vrijednost mjenice, moguće je upisati samo glavnica ili, uz glavnica, i kamate, troškove i mjeničnu proviziju. Glavnica je iznos dugovanja dužnika povjeriocu iz osnovnog posla, odnosno dobijeni kredit. Budući da se radi o odlaganju plaćanja, na

ovakvu glavnice po pravilu moraju biti obračunate kamate. Ovdje se ne radi o zateznim kamatama, već o ugovornim kamatama, što znači da se stranke moraju dogovoriti o njihovoj visini. Sa izdavanjem mjenice povezani su određeni troškovi. Istovremeno, zakon i praksa dozvoljavaju da se u mjeničnom poslovanju izdavanje mjenice povezuje sa plaćanjem određene provizije.

Visinu troškova određuje povjerilac. U poslovnoj praksi to iznosi od 100 do 200 evra. Provizija se po pravilu obračunava kao suma između dva i tri promila.¹²

Što se tiče kamata, treba napomenuti da dogovorenu kamatu kod mjenica čija je dospelost unaprijed utvrđena treba obračunati i pripisati samoj glavnici. Ako kod mjenice dospelost nije utvrđena, kao što je to kod mjenica „po viđenju“, uz nominalni iznos na mjenici upisuje se i kamatna stopa. Ona može biti fiksno utvrđena ili opisna: bitno je da se iz opisa na objektivna način može utvrditi kamatna stopa.

Nominalni mjenični iznos upisuje se i slovima, s tim da važi sljedeće pravilo: ako postoji razlika između nominalnog mjeničnog iznosa zapisanog u brojkama i slovima, važi iznos mjenice zapisan slovima.

d) Određivanje dospelosti mjenice

Dospelost mjenice tiče se dana kada povjerilac stiče pravo da dužniku prezentuje mjenicu radi naplate. Dospelost se u mjenici može utvrđivati na pet različitih načina:

1. dospelost se ne utvrđuje u mjenici, što znači da prostor gdje se upisuje dospelost u mjeničnom blanketu ostaje prazan; prema zakonu, takva se mjenica smatra mjenicom „po viđenju“, što znači da je povjerilac može prezentovati mjeničnom dužniku bilo kojeg radnog dana u roku od godinu dana od dana njenog izdavanja
2. dospelost po viđenju određuje se upisivanjem klauzule „po viđenju“, što ima jednake učinke kao i kada u mjenici nije određena dospelost
3. dospelost može biti označena određenim danom, upisivanjem konkretnog tačnog datuma dospelosti; to je koledarska mjenica
4. dospelost može biti utvrđena na određeno vrijeme po viđenju, npr. „deset dana po viđenju“
5. dospelost se može odrediti na određeno vrijeme od dana izdavanja, npr. „šest mjeseci nakon izdavanja“.¹³

¹² Provizija znači dobit, koja je i svrha privrednog poslovanja kada se radi o mjenici.

¹³ Mjenično pravo ne zahtijeva od imaooca mjenice da prije dospelosti upozorava

Kada se radi o dospjelosti „po viđenju” ili „na određeno vrijeme po viđenju”, na mjenici može biti upisana kamatna stopa. Kod mjenica koje se izdaju na određeni dan odnosno u određeno vrijeme od dana izdavanja upis kamatne stope nije valjan jer se kod njih kamate moraju obračunati prilikom izdavanja same mjenice, uz upisivanje jedinstvene mjenične svote, koja se sastoji od glavnice, obračunatih kamata, mogućih troškova i provizije.

Mjenica „po viđenju” je naplativa čim se prezentuje na naplatu. Ona se mora podnijeti na isplatu u roku od jedne godine od izdavanja. Trasant može skratiti ovaj rok ili produžiti ove rokove, a indosanti ih mogu samo skratiti. Ako je dospjelost utvrđena određenim datumom, ne smije se podnijeti na isplatu prije naznačenog vremena. Kada je dospjelost mjenice određena kao „na određeno vrijeme po viđenju”, izračunava se dospjelost, makar i prema danu prezentacije. Ako je dužnik upisao datum prezentacije mjenice ili akcepta prema danu protesta, ako dužnik, dakle, nije upisao datum prezentacije – što znači da povjerilac mjenicu mora najprije prezentovati dužniku, koji je dužan da u mjenicu upiše datum viđenja – i ako on to ne učini, ovaj datum mora biti potvrđen od nadležnog suda u vidu protesta zbog nedatiranja.¹⁴

Izraz u mjeničnom blanketu „platite za ovu” znači odredbu (uputstvo) trasanta, kojim on određuje da trasat plaća mjenicu njegovom povjeriocu (remitentu). Međutim, ako se obrazac trasirane mjenice upotrebljava za vlastitu mjenicu, riječ „platite” obavezno treba zamijeniti riječima „plaćam” ili „plaćamo”.¹⁵

Izraz „mjenica” mora se upisati u tekst mjenice, jer mjenica nije vrijednosni papir. U prazan prostor između „platite za ovu..... mjenicu” po pravilu se upisuje riječ „jedinu”, jer se mjenice uglavnom izdaju u originalu tj. u jednom primjerku. Mjenica se može izdati u više primjeraka, s tim da se svaki izvod posebno označi posebnim brojem tako da se originalni primjerak razlikuje od

mjeničnog dužnika na potraživanje koje će dospjeti na određen dan, odnosno koje će odrediti povjerilac prezentacijom mjenice ako je dospjelost određena po viđenju.

¹⁴ U poslovnoj se praksi od povjerioca po pravilu traži da osmog odnosno četrnaestog dana prije dospjelosti pismeno obavijesti mjeničnog dužnika o posjedovanju mjenice i o danu njene dospjelosti. To posebno važi ako je mjenica domicilirana. Obavijest se po pravilu šalje domicilijatu i akceptantu kako bi kod domicilijata pravovremeno mogli osigurati sredstva za isplatu mjenice.

¹⁵ Vrhovni sud Slovenije zauzeo je prije izvesnog vremena stajalište da je mjenica ništava ako je vlastita mjenica napisana na blanketu trasirane mjenice i riječ „platite” nije izmijenjena u riječ „plaćam” ili „plaćamo” uz pozivanje na zauzeto stajalište u Ivanjko, *Zakon o menici s komentarjem*. Vidi odluku suda; II Ips 242/12 i 144/11 u *Sodnikov informator*, Ljubljana, br. 10/2013.

duplikata. Za naplatu se može prezentovati samo originalni primjerak, s tim da se u kopijama označava koja je mjenica originalna i kao takva naplativa. Kada se izdaje veći broj mjenica (mjenica u kopijama tj. u duplikatima) za isto potraživanje, onda se one označavaju brojevima, i to tako što se u pomenuti prostor iza riječi „platite za ovu“ upisuje samo broj originalne mjenice. Po pravilu, to je mjenica sa brojem 1, te će stoga u svim mjenicama biti upisana klauzula „platite za prvu mjenicu“. Duplikati se ne mogu naplaćivati.

e) Značaj klauzule „po naredbi“ odnosno „ne po naredbi“

Izraz „po naredbi“ znači uputstvo trasanta trasatu da povjeriocu (remitentu) lično plati mjenični iznos označen i naveden u mjenici; mjenični iznos može se platiti i osobi koja će tražiti naplatu mjenice po remitentovoj naredbi. To znači da je mjenica vrijednosni papir koji se može prenositi indosamentom. Međutim, trasant može zabraniti prijenos mjenice time što će izraz „po naredbi“ promijeniti u izraz „ne po naredbi“. U tom slučaju remitent ne može prenijeti mjenice, a trasant poručuje trasatu da mjenicu mora platiti lično remitentu, a ne osobi koja bi došla s tom mjenicom po remitentovoj naredbi. Mjenica koju nije dozvoljeno indosirati naziva se rekta mjenica. Prijenos mjenice obavlja se po postupku koji se u mjeničnom pravu naziva indosiranje. Indosiranje je postupak prijenosa vrijednosnog papira, koji uređuje Zakon o mjenici i Zakon o obaveznim odnosima. Imalac mjenice može je prenijeti na taj način što će na njenoj poledini upisati klauzulu indosamenta, koja po pravilu glasi „umjesto meni, platite po naredbi osobi A. B.“

Osoba koja prenosi mjenicu naziva se indosantom, a osoba na koju je mjenica prenesena naziva se indosatar.

Za punovaljan indosament potreban je potpis onoga koji mjenicu prenosi. Prvi prenosilac mora biti remitent. Po pravilu, prilikom prijenosa upisuje se datum i mjesto prijenosa iako to nije od bitnog značaja za valjanost prijenosa mjenice. Ispisivanje imena na koje remitent prenosi mjenicu naziva se punim indosamentom. Prijenos mjenice moguće je obaviti i blanko indosamentom, što znači samo potpisom imaooca mjenice i predajom mjenice kao stvari novom imaoocu. Prijenos mjenice može se izvršiti i na donosioca, s tim da se po zakonu smatra da je blanko indosament – indosament na donosioca mjenice.

f) Upis remitenta

Na mjeničnom blanketu iza riječi „po naredbi“ upisuje se ime povjerioca iz osnovnog posla, koji se u mjeničnom pravu naziva remitent ili prvi imalac

mjenice. Remitent je povjerilac iz mjeničnog povjerilačko-dužničkog odnosa. On je i imalac mjenice, tj. njen vlasnik. On može raspolagati mjenicom i potraživanjem iz nje ako njen prijenos nije zabranjen putem upisa klauzule „ne po naredbi“. Za upis remitenta dovoljno je upisivanje preduzeća ili imena pravnog lica, odnosno imena fizičkog lica. Za punovažnost mjenice nije potrebno upisivati i adresu, iako se to preporučuje. Dovoljno je to da se povjerilac, odnosno remitent, može identifikovati iz mjenice.

g) Klauzula „vrijednost primljena“

Klauzula „vrijednost primljena“ jeste poruka trasanta trasatu o temeljnom poslu na osnovu kojeg je nastalo potraživanje remitenta od trasanta. Radi se o takozvanoj kauzalnoj klauzuli, to jest o kauzalnom odnosu. Iz ove je klauzule moguće utvrditi da li se radi o prodaji robe i pružanju usluge, odnosno o kreditu, ili o drugoj finansijskoj transakciji. Ovom klauzulom trasant poručuje trasatu zašto je nastalo potraživanje remitenta prema trasantu. Ako se ova klauzula upisuje sa podatkom „vrijednost primljena u robi“, znači da je trasant kupio robu od remitenta.

Zapis u mjenici „vrijednost primljena u novcu“ znači da se radi o kreditnom odnosu. U poslovnoj praksi ova klauzula nije od posebnog značaja. Njen je sadržaj važan u regresnom postupku, gdje je posljednji imalac mjenice naplatio mjenicu od jednog od njenih prethodnih imalaca (indosanata), koji su je prije njega indosirali. U tom slučaju, indosant koji je platio mjenicu posljednjem imaocu može obaviti potraživanja od indosanata koji su prije njega mjenicu potpisali. U tom se slučaju utvrđuje ko se u stvari neopravdano obogatio u mjeničnoj transakciji.

h) Značaj klauzule „i stavite na račun“

Ova klauzula je zapravo klauzula pokrića, kojom trasant poručuje trasatu na koji će mu način biti naknađena suma novca koju je platio remitentu za račun trasanta; izrazom „i stavite istu na račun“ trasant poručuje trasatu da nakon plaćanja potraživanja remitentu treba da pošalje račun trasantu, koji će mu ovu mjeničnu svotu naknaditi. Umjesto riječi „stavite isto na račun“ mogu se upisati izrazi „radi pobijanja“, „kao kredit“ i slično, čime trasant označava odnos između trasanta i trasata. Upis ove klauzule nije od bitnog značaja za valjanost i poslovanje mjenice.

i) Upis klauzule o izvještaju

Ako u mjenici stoji odredba „izvještaj“, trasat ne treba da akceptira niti

isplati mjenicu dok od trasanta ne dobije poseban izvještaj, tačnije uputstva. Ako trasat odbije da akceptira i isplati mjenicu koja sadrži ovu klauzulu zbog toga što nije dobio odgovarajući izvještaj, imalac mjenice može se za isplatu te mjenice obratiti trasantu. Ako je unijeta klauzula „bez izvještaja“, pretpostavlja se da između trasanta i trasata već unaprijed postoji takozvani predugovor o akceptu, to jest obaveza trasata da akceptira mjenicu.

j) Upis trasata

Za trasiranu mjenicu od bitnog je značaja upis imena trasata, koji će se obavezati da mjenični iznos plati remitentu. Njegovo ime i adresa upisuju se kod klauzule „trasatu ...“

Po upisu imena trasata u mjenicu, on nije obavezan da plaća mjenicu, ali u svakom slučaju remitent mora da prezentuje mjenicu trasatu radi naplate odnosno akceptiranja. Trasat je osoba koja preuzima dug trasanta i obavezu da mjenicu isplati remitentu. Pri upisu trasata treba upisati tačnu adresu i puno ime njegove firme. Sam upis na pomenutom mjestu u obrascu znači da je to osoba koja će potpisom ove mjenice postati akceptant i time glavni dužnik iz mjenice prema mjeničnom povjeriocu.

k) Upis domicilne klauzule

Uz riječ „plaćanje.....“ upisuje se ime osobe koja kao punomoćnik trasata nastupa u postupku naplate mjenice. Upisivanjem određenog imena fizičkog lica ili pravnog lica (firme) u nastavku riječi „plaćanje...“ nastaje domicilirana mjenica. Osoba koja upisuje ovu klauzulu po pravilu je trasant, koji se u ovom slučaju naziva domicilijant, osoba koja se upisuje naziva se domicilijant, a upis je domicilna klauzula. Bitno je za domicilnu klauzulu što se na tom prostoru mjeničnog blanketa upisuje ime osobe koja kao punomoćnik isplaćuje novčani iznos remitentu u ime i za račun trasata, odnosno akceptanta. Ako mjenica ne sadrži upis domicilijata, poverilac potražuje naplatu mjenice neposredno od trasata na adresi navedenoj u mjenici uz ime trasata. To je po pravilu banka koja vodi račune dužnika.

l) Akceptiranje mjenice

Akceptiranje mjenice u osnovi je preuzimanje obaveze trasata da plaća remitentu trasantov dug. Preuzimanje obaveza obavlja se putem potpisa trasata upisanog u mjenicu. Trasat može akceptirati BM prije njenog izručenja remitentu ili nakon toga, tako što će remitent prezentovati mjenicu trasatu na potpis. Trasat mjenicu mora potpisati svojeručno, a kada je trasat pravno lice,

mjenicu za njega potpisuje zakoniti zastupnik ili prokurista, tako što uz svoj potpis obavezno navodi i svoju funkciju direktora odnosno prokuriste. Trasat može staviti potpis bilo gdje na prednjoj strani mjenice, s tim da je akcept po zakonu punovažan ako trasat samo potpiše mjenicu. Uz potpis, on može staviti i bilješku da mjenicu potpisuje kao akceptant, da je akceptirao cjelokupni ili djelimičan mjenični iznos, iako to za punovažnost mjenice nije neophodno.

Akcept mjenice moguće je obaviti i na njenoj poleđini, ali u tom slučaju punovažan je samo ako je trasat uz potpis naveo i podatak da se radi o akceptu, tj. da mjenicu potpisuje kao akceptant.

Trasant može pobliže odrediti vrijeme kada trasat može akceptirati mjenicu, s tim da posebnim upisom upozorava remitenta da ne može prezentovati mjenicu do određenog datuma trasatu radi akceptiranja, što znači da se kod blanko mjenice taj način akceptiranja mora posebno dogovoriti u sporazumu o njenom izdavanju. Mjenicu čija dospelost glasi „po viđenju” nije potrebno akceptirati iako remitent može od trasata tražiti da takvu mjenicu akceptira. Akcept kod mjenice po viđenju mora se obaviti u roku od godine dana od dana njenog izdavanja. Akcept kod ove vrste mjenice nije potreban, s obzirom na to da remitent uvijek može tražiti naplatu mjenice. Akcept mora biti datiran samo ako se radi o mjenici koja je naplativa na određeno vrijeme po viđenju, ili kad na osnovu odredbe trasanta mjenica ima da se podnese na akceptiranje u određenom roku.

Akcept mora biti bezuslovan, ali trasat može akceptirati mjenicu samo u dijelu mjeničnog iznosa. Akcept je jedan od najbitnijih postupaka s mjenicom, budući da se njime trasat obavezuje da će mjenicu platiti na dan njene dospelosti.

m) Avaliranje mjenice

Avaliranje mjenice je pismena izjava osobe koja nije trasant odnosno trasat da jemči za jednog ili više potpisnika mjenice i da će izvršiti svoju obavezu po mjenici. Obaveza iz mjenice samostalna je i nezavisna od punovažnosti obaveza osobe za koju se garantovalo. Avalista je svaka osoba koja potpisuje mjenicu na njenom licu, bez obzira na to zašto je potpis stavljen na mjenicu. Ako iz potpisa nije moguće utvrditi za koga je avalista dao garanciju, po zakonu se smatra da jemči za trasanta. Avalista po pravilu jemči za isplatu cijele mjenične svote ako uz svoj potpis nije ograničio svoje jemstvo na određeni manji iznos. Upisivanje avala na mjenici izražava se po pravilu riječima „*per aval*” – „kao jemac”, „kao poruk” i slično, iako ovakva primjedba nije uslov za punovažnost

preuzimanja mjeničnog jemstva. Dovoljan je potpis na licu mjenice, osim ako u pitanju nije potpis trasata ili trasanta. Avalista odgovara onako kako odgovara onaj za koga jemči. Avalista može preuzeti jemstvo i potpisom na poleđini mjenice, ali u tom slučaju uz potpis mora staviti izjavu da preuzima obavezu kao jemač, tj. da se radi o avaliranju mjenice. Ako takva oznaka uz potpis nije stavljena, po zakonu se smatra da je to potpis indosanta, osobe koja je sudjelovala u prijenosu mjenice na drugu osobu.

U poslovnoj praksi avaliste se često potpisuju na poleđini mjenice bez oznake da se radi o potpisu avaliste. Radi se o takozvanim skrivenim avalima, to jest žirantima. Oni jemče za obaveze iz mjenice samostalno i neposredno kao indosanti, a ne kao avaliste trasanta. Potpis na poleđini mjenice kao indosanta u mjeničnom pravu povoljniji je za povjerioca nego potpis avaliste na licu mjenice. Avalista odgovara povjeriocu za naplatu mjenice ako je nije isplatio akceptant.

Postupak naplate mjenice

Za razliku od obligaciono-dužničko-povjerilačkog odnosa, kod kojeg je, prema ugovornom pravu, dužnik dužan donijeti svoj dug povjeriocu, kod mjeničnog odnosa povjerilac je dužan da sâm donese mjenicu dužniku na naplatu. Obaveza dužnika iz mjenice je tražbina. Ovakvo zakonsko uređenje posljedica je činjenice da mjenica cirkuliše, i dužnik na dan dospelosti ne može znati gdje se mjenica nalazi, pa je povjerilac zbog toga dužan da potraži dužnika i prezentuje mu mjenicu u vrijeme dospelosti radi naplate. Mjenica se naplaćuje uvijek kod glavnog dužnika, to jest trasata odnosno akceptanta. Ako se radi o vlastitoj mjenici, glavni dužnik je izdavalac mjenice. Ako je mjenica domicilirana, povjerilac podnosi mjenicu radi naplate kod domicilijata. Ako trasat plaća mjenicu u cjelosti, ima pravo da mu povjerilac preda mjenicu s potvrdom o plaćanju. Međutim, ako je trasat samo djelimično platio mjenicu, ima pravo da zahtijeva upis isplaćenog iznosa u samu mjenicu, a nema pravo na njeno izručenje. Uz naznaku da je mjenica djelimično plaćena, dužnik ima pravo da mu se izda priznanica o plaćenju svoti. Prije dospelosti imalac mjenice može ali ne mora prihvatiti isplatu mjenice. Ako je mjenica naplativa u novcu koji nije u opticaju u mjestu plaćanja, mjenična svota može se platiti novcem koji je u mjestu plaćanja zakonsko platežno sredstvo. Ako povjerilac nije pravovremeno predložio mjenicu

na isplatu, dužnik ima pravo i istovremeno je ovlašten da mjeničnu svotu položi u mjestu plaćanja kod prvostepenog redovnog suda na trošak i opasnost, te na štetu imaoca mjenice. Mjenica je naplativa na određeni dan ili na određeno vrijeme poslije izdavanja odnosno viđenja i može se podnijeti na isplatu bilo na sam dan plaćanja, bilo u jedan od dva radna dana koja dolaze odmah za njim.

a) Protest mjenice

Protest mjenice je poseban postupak koji se vodi pred sudom, a u nekim državama pred javnim bilježnikom, i u kojem se utvrđuje činjenica da glavni mjenični dužnik nije pravovremeno platio mjenicu. Na osnovu sprovedenog postupka, javni bilježnik, na zahtjev imaoca mjenice, izdaje javnu ispravu kojom se potvrđuje da je povjerilac preduzeo sve radnje potrebne za ostvarivanje mjeničnog prava, i da mjenica nije pravovremeno bila naplaćena. Protest je dokazno sredstvo imaoca mjenice da je on ili njegov punomoćnik preduzeo sve radnje koje su bile potrebne za ostvarivanje mjeničnog prava i da mjenica nije bila plaćana, odnosno da nije bila akceptirana. Protest se obavlja uvijek kada neku radnju koja je nužna za očuvanje prava iz mjenice dužnik nije pravovremeno odnosno na pravi način izvršio. Tako je moguće podići protest zbog neakceptiranja mjenice, njenog neisplaćivanja ili nedatiranja akcepta kod mjenica koje dospijevaju na određeno vrijeme po viđenju i u slučaju kad je akceptant propustio da stavi datum prilikom akceptiranja. Najubičajeniji je protest zbog neisplaćivanja mjenice. Osim toga, protest se podiže kada je mjenica uništena i povjerilac iz mjenice amortizuje mjenicu na sudu. Protest je potreban i kada je mjenicu akceptirao intervenijent, ili je bila naznačena adresa po potrebi, pa intervenijent mjenicu nije platio.

U praksi govorimo o podizanju protesta, što podrazumijeva podnošenje originalne mjenice javnom bilježniku u državama gdje je propisano da je za proteste nadležan javni bilježnik, koji mora da posjeti mjeničnog dužnika, utvrdi da li je povjerilac pravovremeno prezentovao mjenicu dužniku i potvrdi činjenicu da mjenica nije plaćena ni djelimično ni u cjelosti.

Protest se mora podići u vrlo kratkim rokovima, to jest u dva naredna radna dana nakon prezentacije mjenice. Protestni organ mora podnijeti mjenicu onome protiv koga se protest traži i pozvati ga da izvrši zahtjev prema imaocu mjenice. Protestni organ nije dužan da ponovi protestni postupak u sledećim slučajevima: ako se tražena osoba ne nađe u svome poslovnom lokalu ako ga ima, odnosno u stanu kad dužnik nema poslovni lokal; ako se dužnik ne može pronaći; ako mu se zahtjev ne može prezentovati iz ma kojeg razloga.

Nakon podnošenja mjenice onome protiv koga se protest traži, odnosno poslije pokušaja da se nađe, protestni organ izdaje listinu (protest), koja sadrži prepis protestirane mjenice, ime osobe (odnosno njene firme) po čijem se zahtjevu i protiv koga se protest podiže, te potvrdu da tražena osoba nije izvršila radnju koja se po osnovu mjenice od njega zahtijeva, kao i mjesto, dan, mjesec, godinu i vrijeme kada je protest bio izvršen bez uspjeha. Ova listina se upisuje u protestni registar protestnog organa, a sama mjenica se obilježava pečatom iz kojeg je vidljivo da je mjenica protestirana.

Protest je radnja koja ima višestruko značenje. Primarno se protestom utvrđuje da glavni dužnik nije platio odnosno akceptirao mjenicu. Utvrđivanjem pomenute činjenice u skladu sa zakonom svi ostali potpisnici mjenice smatraju se solidarnim dužnicima, što znači da na osnovu protesta imalac mjenice može da traži naplatu mjenice od bilo kojeg njenog potpisnika.¹⁶

Ako mjenica nije protestirana, tačnije ako nije pravovremeno protestirana, onda se propuštanjem radnje protesta mjenični dužnici oslobađaju obaveze da je isplate, osim akceptanta kod akceptirane mjenice i izdavaoca vlastite mjenice i njegovog avaliste. Propuštanje pravovremenog protesta nazivamo prejudiciranjem mjenice, što je najteža kazna za imaoca mjenice jer je propustio da pravovremeno obavi radnju koju mu nalaže zakon.

Protest nije potreban ako je trasant u mjenicu upisao posebnu klauzulu „bez protesta“ ili „bez troškova“. Ovom klauzulom imalac mjenice postaje slobodan da podigne protest ako mjenicu glavni dužnik nije pravovremeno platio. Ova klauzula upisuje se na licu mjenice i upisuje je trasant. Moguće je da klauzulu „bez protesta“ upisuje neka druga osoba, koja je potpisala mjenicu u svojstvu avaliste ili indosanta. U tom slučaju, imalac mjenice mora je protestirati protiv svih ostalih njenih potpisnika. Kod blanko mjenice treba da postoji poseban dogovor o tome da li povjerilac može upisati tu klauzulu u BM.

Protestirana mjenica ima i značaj vjerodostojne isprave, na osnovu koje je moguće tražiti izvršenje nad imovinom mjeničnih dužnika. Ako mjenica nije protestirana, mjenično potraživanje može se izvršiti redovnom tužbom.

b) Regresni postupak

Imalac mjenice ima pravo da naplati mjenicu od glavnog dužnika u vrijeme njene dospelosti. Ako iz bilo kojih razloga nije uspio da je naplati, a

¹⁶ U praksi poznajemo protest na zid, protest na vrata, protest u zrak i slično. Ovakve proteste podiže ili izdaje protestni organ kada ne može da pronađe mjeničnog dužnika.

preduzeo je radnje koje predviđa ZM (poglavito, da je protestirao mjenicu kod nadležnog protestnog organa), ima pravo da naplati mjenicu od svih ostalih njenih potpisnika. Ovaj postupak nazivamo regresiranjem mjenice, što znači da imalac mjenice vrši regres protiv indosanata, trasanata i ostalih obaveznika (avalista). Regres se može vršiti ako mjenica nije plaćena u cjelosti, nego djelimično i prije dospelosti, ako je akceptiranje odbijeno potpuno ili djelimično, i ako je prije ili poslije akceptiranja otvoren stečaj odnosno likvidacija nad imovinom trasata. To se dešava i ako on obustavi plaćanja, pa i kada obustava nije bila utvrđena sudskom odlukom, ili ako je izvršenje nad njegovom imovinom ostalo neuspješno. Isto tako moguće je i prije dospelosti tražiti naplatu mjenice od ostalih potpisnika ako je otvoren stečaj odnosno likvidacija nad imovinom trasanta mjenice, koja se ne smije podnijeti na akceptiranje. Za vršenje regresa potrebno je pravovremeno podići protest, osim ako protest nije potreban zbog klauzule „bez protesta“ upisane u mjenicu. Ako je odredba „bez protesta“ upisana u mjenicu, to nipošto ne znači da imalac mjenice nije dužan da blagovremeno podnese mjenicu na plaćanje kod glavnog dužnika odnosno domicilijata.

U okviru regresnih prava, od onoga koji vrši regres imalac mjenice može zahtijevati naplatu iznosa za koji mjenica nije akceptirana ili isplaćena, kao i kamatu ako je u mjenici bila određena. Osim toga, imalac mjenice ima pravo i na zateznu kamatu obračunatu u skladu sa zakonom kojim se uređuje visina stope zatezne kamate, te na naknadu troškova protesta i poslatih izvještaja, kao i ostalih troškova koje ima sa mjenicom.

U toku regresnog postupka imalac može tražiti naplatu premije od bilo kojeg potpisnika s obzirom na to da su svi potpisnici solidarno odgovorni za naplatu mjenice. Ako je jedan od solidarnih dužnika platio mjenicu, može zahtijevati od onih koji su njemu odgovorni da mu isplate cjelokupan iznos koji je on isplatio imaocu mjenice, te kamatu u visini eskontne stope, uz namirenje troškova koje je imao. Takvo naknadno naplaćivanje mjenice nazivamo drugim regresnim postupkom.

Regres se može naplaćivati i na način da regresni obaveznik izda novu mjenicu trasiranu po viđenju na osobe koje su njemu odgovorne i naplativu u mjestu prebivanja te osobe. Takva se mjenica naziva povratnom mjenicom. To znači da se mjenični dug plaća drugom novom mjenicom osobi koja je iskupila mjenicu od njenog prvog imaoca.

Kod protesta su, dakle, bitni rokovi u kojima se mora izvršiti. Ovi rokovi mogu da se produže samo u slučaju djelovanja više sile. Imalac mjenice ipak je

dužan da i u slučaju djelovanja više sile bez odlaganja obavijesti svog indosanta, te da izvještaj o tome sa datumom i svojim potpisom zabilježi na mjenici, i podnese mjenicu na naplatu odnosno podigne protest odmah nakon prestanka djelovanja više sile.

c) Zastarjevanje mjeničnih potraživanja

Svi mjeničnopravni zahtjevi protiv akceptanta zastarijevaju za tri godine, računajući od časa dospelosti. Ostali zahtjevi imaoca mjenice protiv indosanta i protiv trasanta zastarijevaju za godinu dana, računajući od dana blagovremeno podnesenog protesta, a ako se u mjenici nalazi odredba „bez troškova“, onda od časa dospelosti.

Mjeničnopravni zahtjev indosanta jednih protiv drugih i protiv trasanta zastarijevaju za šest mjeseci, računajući od dana kad je indosant mjenicu iskupio ili od dana kad je protiv njega kod suda bio započet postupak. Zastarjelost se prekida podnošenjem tužbe sudu. U mjeničnom pravu poznajemo prekid zastarijevanja i obustavu zastarijevanja.

Zastarjelost se prekida radnjom kojom imalac pokušava da naplati svoja potraživanja, npr. tužbom. Zastarjelost se obustavlja ako povjerilac zbog vojne službe, rata ili djelovanja više sile nije mogao da ostvari svoja mjenična prava.

d) Neopravdano obogaćenje

Budući da je mjenica akceptni vrijednosni papir, može se desiti da neko iz kruga mjeničnih dužnika ne plati svoja potraživanja, čime kod nekog od potpisnika mjenice nastupa neopravdano obogaćenje ili sticanje određene imovinske koristi bez osnova. Zakon o mjenici posebno uređuje primjer neopravdanog obogaćenja ako su trasant, akceptant i indosant oslobođeni namirivanja obaveze iz mjenice zbog propuštene propisane radnje za održavanje mjeničnog prava. U tom slučaju ovi potpisnici odgovaraju imaocu mjenice ako su se na njegovu štetu neopravdano obogatili. Ostali mjenični obveznici oslobođeni su ove odgovornosti. Imovinski zahtjev koji se zasniva na odgovornosti zbog neopravdanog obogaćenja može se ostvariti na osnovu sudske odluke o amortizaciji nestale mjenice. Odgovornost zbog neopravdanog obogaćenja zastarijeva za tri godine.

e) Pravo zaloga i pridržaja

Radi osiguranja mjeničnog potraživanja, imalac mjenice na osnovu pismene izjave može primiti u zalog neku pokretnu stvar ili potraživanje. Ako dužnik na vrijeme ne ispuni svoju mjeničnu obavezu, imalac mjenice ima pra-

vo da se namiri iz zaloga ne podnoseći tužbu protiv zalagača. To pravo može ostvariti tako što će zahtjevati od suda da mu odredi javnu prodaju založene stvari, ne saslušavši zalagača. Imalac mjenice može se naplatiti od dobijenog novca nakon prodaje založene stvari i namiriti se do visine svoga potraživanja. Stjecanjem prava na tužbu ili na regres imalac mjenice ima i pravo pridržaja nad dužnikovim novcem, pokretnostima i vrijednosnim papirima, koji su zakonitim putem došli u njegove ruke, ili kojima se može raspolagati (pravo pridržaja).

O korišćenju i izvršenju prava pridržaja imalac mjenice mora bez odlaganja obavijestiti dužnika. Institut prava zaloga i pridržaja uveden je u mjenično pravo radi osiguranja isplate mjenice u roku dospelosti.

f) Amortizacija mjenice

Prava imaoca mjenice inkorporirana su u mjenicu kao papir u skladu sa načelom inkorporacije mjeničnih prava. Prema pomenutom načelu, mjenični povjerilac ostvaruje svoja prava samo ako posjeduje mjenicu zbog sigurnosti mjeničnog prometa. Od ovog načela odstupa se jedino u slučaju amortizacije mjenice. To je poseban sudski postupak u kojem sud utvrđuje da je imalac mjenice imao mjenicu određenog sadržaja i da mu je nestala. Imalac nestale mjenice mora predložiti sudu da nestalu mjenicu amortizuje, to jest da je oglasi za nevažeću. Imalac mjenice u prijedlogu mora iznijeti glavni sadržaj nestale mjenice i učiniti vjerovatnim da je predlagач tu mjenicu imao ili da mu na temelju nje pripada neko pravo. Sud će izdati oglas u kojem će izložiti sadržaj nestale mjenice sa pozivom da je onaj kod koga se nalazi pokaže sudu u roku od 60 dana, jer će je u suprotnom sud oglasiti za nevažeću. Oglas se objavljuje u *Službenim novinama Federacije BiH*. Ako je dan plaćanja već dospio, rok za pokazivanje teče od dana oglasa, a ako dan plaćanja dolazi kasnije, onda po isteku tog roka. Da bi zadržao regres protiv trasanta neakceptirane mjenice, kao i protiv trasanta koji je zabranio podnošenje mjenice na akceptiranje tokom roka određenog za podizanje protesta zbog neakceptiranja ili neisplate, predlagач amortizacije mora podići protest. Protest zamjenjuje podnošenje mjenice na akceptiranje ili na isplatu.

Ako se u toku šezdeset dana sudu ne podnese originalna mjenica, sud oglašava nestalu mjenicu za amortizovanu i o tome izvještava akceptanta odnosno trasanta, kao i ostale osobe koje su potpisane u mjenici. Na temelju amortizovane mjenice ne mogu se ostvarivati nikakva mjenična prava. Imalac nestale mjenice ostvaruje svoja prava na osnovu sudske odluke o poništenju mjenice.

Vlastita mjenica

Vlastita mjenica je posebna vrsta mjenice, kojom se dužnik neposredno obavezuje da će povjeriocu platiti određeni novčani iznos u skladu s propisima mjeničnog prava. Njegova obaveza jednaka je obavezi akceptanta kod trasirane mjenice. Za vlastitu mjenicu mogu se upotrebljavati obrasci koji se primjenjuju za trasiranu mjenicu, tako što umjesto naloga „platite za ovu“ treba napisati „plaćam za ovu“ odnosno „plaćamo za ovu“. Za vlastitu mjenicu primjenjuju se odredbe člana 106. do 109. ZM, s tim da se kod vlastite mjenice i odredbe o pojedinim mjeničnim institucijama primjenjuju na jednak način kao kod trasirane mjenice. Kod vlastite mjenice ne nastupa trasant, već izdavalac. Vlastita mjenica nema trasata, s obzirom na to da izdavalac obećava da će sam plaćati mjenični iznos remitentu. Kao i svaka druga, vlastita mjenica mora sadržati oznaku da je mjenica. Riječ „mjenica“ mora se unijeti u sam sadržaj isprave na jeziku na kojem je sastavljena. Mjenica mora sadržati i bezuslovno obećanje da će se određena svota novca platiti, to jest da će je platiti njen izdavalac. Jednako kao kod trasirane mjenice, vlastita mjenica sadrži oznaku o dospelosti i mjesto gdje plaćanje treba obaviti (domicilirana mjenica). Vlastita mjenica mora sadržati i ime remitenta odnosno povjerioca kome se po njegovoj naredbi mora platiti. Oznaka dana i mjesta gdje je vlastita mjenica izdata bitan je uslov za njenu valjanost. Nju potpisuje izdavalac na jednak način kao što trasant potpisuje trasiranu mjenicu. Vlastita mjenica ne važi ako nema neku od navedenih stavki. Izuzetak, kao i kod trasirane mjenice, može biti samo u slučaju kad se vlastita mjenica u kojoj nije označena dospelost uzima kao mjenica po viđenju. Mjestom plaćanja, ako nije određeno, smatra se mjesto izdavaočevog prebivanja odnosno mjesto koje je označeno kao mjesto izdavanja mjenice.

Odredbe o trasiranoj mjenici koje se odnose na indosiranje, dospelost, plaćanje, regres zbog neisploćavanja, intervenciju, prijepise i preinaćavanja mjenice – kao i odredbe o protestu, zastarijevanju, o neopravdanom obogaćenju, pravu zaloga i pridržaja te o amortizaciji mjenice – primjenjuju se i kod vlastite mjenice. Zakon upućuje na primjenu odredaba Zakona o mjenici koje se odnose na trasiranu mjenicu i kada se radi o avaliranju mjenice, o razlikama u oznakama iznosa novca koji se mora platiti, o pravoaljanosti potpisa osobe koja radi bez ovlašćenja ili koja prekoraćuje svoja ovlašćenja i drugo.

Vlastita mjenica podnosi se na naplatu njenom izdavaocu u jednakim rokovima kao i trasirana mjenica.

Aktuelna pitanja poslovanja s mjenicom u praksi

a) Potpis mjenice

Zakon o mjenici ne uređuje posebno način i postupak njenog potpisivanja. Zakon određuje da mjenicu moraju potpisati trasant i trasat, avalista te indosant. Pošto nema detaljnijih propisa o načinu potpisivanja mjenice, u praksi oko toga najčešće dolazi do sporova. Postupci potpisivanja su različiti, s obzirom na to da li mjenicu potpisuje fizičko lice ili zastupnik, to jest punomoćnik pravnog lica. Potpis je pravovaljan bez obzira na to o kakvom se potpisu radi. Međutim, za pravovaljanost potpisa ne važi parafriranje, to jest davanje pismenog znaka koji nema značaj potpisa. Često je teško razlikovati potpis od parafriranja te se stoga u poslovnoj praksi za potpisivanje mjenice preporučuje sljedeće: kada se potpisuje fizičko lice, potrebno je da svojeručno čitko napiše ime i prezime te mjesto prebivališta, i uz tako napisano ime i prezime stavi svoj potpis. Ovakav način potpisivanja fizičkog lica uobičajen je u poslovnoj praksi bez obzira na to u kojoj se uloži to lice potpisuje, jer se time sprječava mogućnost falsifikovanja potpisa i istovremeno olakšava utvrđivanje istinitosti potpisa pojedine osobe na osnovu analize potpisa i zapisa imena i prezimena, te mjesta stanovanja.

Kada se potpisuje pravno lice, potrebno je da u njegovo ime mjenicu potpiše samo zakoniti zastupnik i prokurista, te punomoćnik koji za to ima posebno ovlaštenje. Pri potpisivanju pravnog lica na mjenici treba koristiti pečat, a ako firma ne upotrebljava pečat, može se naziv firme upisati rukom ili drugim sredstvima. Zakoniti zastupnik pravnog lica je direktor, član uprave, poslovođa i slično. Njegovo ime i prezime može a ne mora biti napisano čitko uz ime pravnog lica odnosno uz pečat. Ipak se u poslovnoj praksi preporučuje da se upiše njegovo ime i prezime – iako to, dakle, nije nužno budući da je njegovo ime i prezime upisano u sudskom registru. Zakoniti zastupnik mora potpisati ime pravnog lica na jednak način kao u njegovom potpisu koji je deponovan kod sudskog registra. Bitno je da mu uz ime bude označena i njegova funkcija, odnosno njegovo zakonito zastupništvo. To može označiti zapisom zakoniti zastupnik, odnosno direktor. Isto tako trgovačko društvo može potpisati prokurista, s tim da uz svoje ime mora dodati oznaku da je prokurista, bilo u skraćenici ili ispisanom oznakom kao prokurista.

Potpisivanje pravnog lica preko punomoćnika mnogo je komplikovanije i zato se po pravilu ne preporučuje da pravno lice potpisuju punomoćnici, to jest

osobe koje nemaju zakonito pravo zastupanja pravnog lica, već to pravo imaju na osnovu ovlašćenja direktora. Punomoćnik je svaka osoba koja potpisuje pravno lice na osnovu ovlašćenja direktora bez obzira na to da li je upisana u sudski registar ili nije. Za potpis punomoćnika važi isto što i za potpis direktora, s tim da punomoćnik ne smije napisati svoju funkciju, na primjer „komercijalni direktor“, već uz svoj potpis mora izričito staviti oznaku da se radi o punomoćniku, pri čemu će staviti i primjedbu „po ovlašćenju“, „kao punomoćnik“ i slično. Direktor može da na-vede svoju funkciju budući da je uz nju vezano i zakonsko zastupništvo, dok zakon ne poznaje mogućnost zastupanja na osnovu samog zakona koja bi bila vezana za bilo koju funkciju ili radno mjesto kod pravnog lica. Stoga je potrebno da punomoćnik na mjenici uz potpis stavi na znanje svim imaocima mjenice da mjenicu potpisuje kao punomoćnik za pravno lice.

Ako kod potpisa fizičkog lica nije moguće neposredno iz samog potpisa odnosno primjedbe uz potpis utvrditi da se radi o punomoćniku, to važi kao vlastiti potpis osobe za obaveze iz mjenice. Punomoć se u takvom slučaju ne može dokazivati posebnim listinama odnosno dokazima, s obzirom na to da je mjenica isprava na koju moraju biti zapisane sve činjenice i kao dokaz uz nju ne može biti mjerodavna bilo koja druga isprava. Punomoćnik na mjenici mora obavijestiti sve buduće imaoce mjenice da nastupa kao punomoćnik. Pitanje da li postoji punomoć za potpisivanje mjenice nije pitanje koje ima važnost u odnosu prema imaoču mjenice, već u odnosu prema pravnom licu, koje je punomoćnik potpisao. Imalac mjenice ima pravo potraživati od pravnog lica na-plate mjenice ako je uz firmu potpisan punomoćnik. Ako punomoćnik nije imao punomoć za potpisivanje mjenice, on je lično odgovoran za obaveze iz mjenice.

b) Poslovanje sa blanko mjenicama

Osnovni problem koji se pojavljuje kod blanko mjenice jeste način i pravilan postupak ispunjenja BM, s podacima koji su bili dogovoreni između imaoča mjenice i trasanta. Trasant odnosno izdavalac mjenice uvijek ima pravo prigovora da mjenica nije pravilno ispunjena, tj. da je ispunjena protivno postojećem sporazumu o izdavanju mjenice, i takav će prigovor sud uvažiti ako se podnese neposredno protiv imaoča mjenice koji je istovremeno i povjerilac iz osnovnog posla. Međutim, ako je imalac indosirao mjenicu na novog indosanta i naknadno je ispunio protivno postojećem sporazumu, povreda ovog sporazuma ne može se prigovoriti imaoču mjenice, osim ako ju je stekao zlonamjerno ili ako je pri sticanju mjenice postupio s velikom nepažnjom. To znači da kod blanko mjenice u poslovnoj praksi treba spriječiti prijenos mjenice na treće lice.

To se postiže zabranom prijenosa, upisivanjem klauzule „ne po naredbi“, čime mjenica postaje rekta mjenica. Zbog toga se u praksi preporučuje da se blanko mjenica izdaje samo pod uslovom klauzule „ne po naredbi“, jer se time štiti izdavalac odnosno trasant mjenice, koji može podnijeti prigovor ispunjenja mjenice protivno sporazumu. Ako je imalac mjenice koju je bilo moguće prenijeti mjenicu prenio kao blanko ili nepravilno ispunjenu mjenicu, onda je mjenični dužnik dužan da isplati iznos koji je upisan u samoj mjenici trećem licu, a protiv prvog imaoca mjenice da podnese tužbu zbog povrede sporazuma o ispunjenju mjenice.

Ovaj prigovor može da se podnese i protiv trećeg lica koje je primilo mjenicu od prvobitnog imaoca mjenice samo ako je on znao ili je mogao znati da se radi o nepravilno ispunjenoj mjenici, ili ako je imalac prenio mjenicu na treće lice zlonamjerno ili zbog sprječavanja punovažnosti podnošenja prigovora trasanta odnosno izdavaoca vlastite mjenice.

Summary

Blank Bill of Exchange in Insurance Industry

Prof. Šime Ivanjko, PhD

Transactions with blank bill of exchange require the knowledge of the law on negotiable instruments as otherwise, the bill of exchange may adversely affect its very holder, should the holder fail to act in accordance with the law. In business practice, the use of blank bills of exchange should be avoided and if such bill is issued, the drawer i.e. issuer should insert the „not to order“ clause thus preventing the possibility of its misuse. The Insurer and the Insured, as parties to the agreement based on which the bill of exchange is issued, should agree about its content and fully apply, when filling out the bill, not only the legal provisions but also the standards of business practice relating to negotiable instruments.

Translated by: Zorica Simović